

Religion og livssyn

Formål og perspektiv

Religion og livssyn er et dannelsesfag som retter seg mot tilværelsens dypeste spørsmål. Opp gjennom historien har kunst, viten, politikk og menneskers liv i arbeid og fritid vært grunnleggende preget av religion. Også i nyere tid med sekularisering og religiøs frihet, spiller forståelsen og utøvelsen av religioner en stor rolle.

Det religiøse er et omfattende livsområde som kan beskrives i fire spesifikke områder. For det første dannes fellesskap ut fra religionene; på den annen side har det religiøse en dypt personlig side med et spekter som spenner fra små hverdagslige erfaringer til sakrale opplevelser. Det tredje er det som omfatter mytologi, tro, lære og filosofi, og det fjerde er utførelsen av religiøse handlinger i hverdagsliv eller i organisert kultus og ritualer.

Religiøst og livssynsmessig mangfold kjennetegner samfunnet. Barn og unge møter forskjellige religiøse uttrykk og verditradisjoner og skal utvikle evne til å leve i og med mangfoldet. Kristen tro og tradisjon har gjennom århundrer preget europeisk og norsk kultur. Humanistiske verditradisjoner har gitt kulturarven et videre tilfang. Kjennskap til ulike religioner og livssyn, etikk og filosofi er en viktig forutsetning for livstolkning, etisk bevissthet og forståelse på tvers av tros- og livssynsgrenser.

Religion og livssyn har mange tverrfaglige kvaliteter. Det knytter an til samfunnsfag, geografi, kunst og håndverk, språkfagene, mat og helse, kroppsøving og naturfag. Overordnede mål for faget er å vekke ærefrykt for naturen og for menneskets verdighet og respekt for det hellige i livet. Religion og livssyn gir rike muligheter for etisk innsikt, og faget kan gi impulser både til å finne mening i eget liv og til å forstå og respektere andres streben etter det samme.

Opplæringen i religion og livssyn skal gis på en inkluderende måte, uten konfesjonelle eller forkynnende elementer, slik at alle kan kjenne seg inkludert og kan delta. Faget skal inspirere til undring og etisk refleksjon og være en møteplass for elever med ulik bakgrunn, der alle skal bli møtt med respekt. Faget gir muligheter for elevenes deltakelse i et bredt opplevelsgrunnlag hentet fra mange livs- og kulturområder. Til dette hører også skolens årstidsfeiringer og høytidsmarkeringer. Et mål for faget er å støtte en utvikling fra en umiddelbar deltakelse og opplevelse av religiøse sider i seg selv og i verden, gjennom kunnskap, refleksjon og kritisk tenkning, til forståelse og innsikt i spørsmål om religion, livssyn og etikk.

I de første skoleårene næres elevenes etiske sans og kjennskap til religioner og livssyn gjennom kulturbærende fortellinger fra ulike kulturkretser. Disse store fortellingene gir elevene bilder på det beste i mennesket: samvittighet, mot, trofasthet, medlidenhet, kjærlighet, nysgjerrighet og interesse for det andre mennesket og det som omgir oss i verden.

Gjennom hele grunnskoleløpet åpner skjønnlitterære fortellinger for samtale og refleksjon om etiske og livssynsmessige spørsmål. I ungdomstrinnet arbeider elevene med biografiene til markante skikkelser innenfor fagområdet.

Kunnskap om høytiders innhold og betydning er del av religions- og livssynsfaget. Høytider fra ulike religioner og livssynstradisjoner som elevene har et forhold til, kan markeres i religions- og livssynsfaget, eller tas inn i en større skolesammenheng. Den enkelte skolen utvikler egne tradisjoner for merkedager og høytidsmarkeringer, som del av skolens kulturliv. Noen markeringer knytter an til fester i norsk og kristen tradisjon, andre er skapt i skolen selv. Månedsfest, der hele skolen møtes for

å dele med hverandre glimt fra det daglige arbeidet, er en slik skolehøytid. Naturens skiftende uttrykk i årsløpet er et utgangspunkt for å finne gode og aldersrelevante uttrykk for allmennmenneskelige motiver i de kristne høytidene, og elevene kan utforske felles motiver i religionenes høytider. En pinsemarkering kan vise seg som en blomsterfest, og adventstiden kan feires som en lysfest i den mørkeste årstiden. I påsketiden kan de yngste skolebarna få en konkret erfaring med nytt liv ved å følge frø til spiring, mens en høsttakkefest er et konkret symbol på naturens gavmildhet. Markeringer kan også knytte an til allmennmenneskelige idealer, eksempelvis gavmildhet til en lanternefest/Martinsfest i november, menneskelig mot i mikkelsmesstiden om høsten og forståelse på tvers av språk- og kulturgrenser til pinse. Religions- og livssynsfaget knytter an til markeringer av årstider og høytider gjennom valg av fortellinger og temaer til samtale.

Elevene skal bli kjent med mangfoldet av religioner og livssyn lokalt, nasjonalt og globalt og med tradisjoner og levemåter knyttet til disse. Tekster knyttet til religioner og livssyn studeres og drøftes. Elevene skal bli kjent med kulturuttrykk – dikt, musikk og billedkunst – knyttet til ulike religioner og livssyn. Kulturgrunnet fra forskjellige deler av verden er tema, fra mytiske og historiske skikkelser i oldtiden til liv og lære hos de største religionsstiftere fram til middelalder og nyere tid. Sammenhenger studeres ved at årstemaene i kulturhistorie og religion og livssyn utfyller og utdyper hverandre. Elevene skal få innsikt i kristen og humanistisk arv og tradisjon og i hvordan disse har endret seg gjennom historien. Kunnskap om religioner, livssyn og etikk lokalt og globalt bidrar til forståelse av mangfold, identitet og endring. Faget skal gi elevene øvelse i å leve med uenighet og forskjellighet.

Faget skal være en øvelse i å utforske eksistensielle spørsmål og ta andres perspektiv. Faget skal gi rom for refleksjon, undring og filosofisk samtale i alle år.

Elevene skal øve å identifisere etiske dilemmaer og drøfte moralske spørsmål ved hjelp av egen erfaringsbakgrunn, evne til innlevelse og ulike etiske modeller og begreper. Elevene skal kunne forholde seg til spørsmål, lokalt og globalt, som det er dyp uenighet om.

Kompetansemål

Kompetansemål etter 4. klasse

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- lytte til og samtale om fortellinger
- gjenfortelle, lese og samtale om sentrale fortellinger fra Det gamle testamentet
- bruke enkle fagbegreper om ulike fortellinger og kilder
- gi fortellinger billedlig og tekstlig uttrykk
- samtale om ulike tradisjoner og innhold knyttet til høytider og andre feiringer
- sette seg inn i og formidle egne og andres tanker, følelser og erfaringer
- beskrive og samtale om ulike måter å leve sammen på i familie og samfunn
- samarbeide med andre i filosofisk samtale

Kompetansemål etter 7. klasse

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjøre rede for sentrale verdier og praksiser i buddhisme og hinduisme
- beskrive sentrale hendelser i Jesu liv ut fra evangelietekster

- gjøre seg kjent med og samtale om sentrale fortellinger i Det nye testamentet
- fortelle om den kristne urmenigheten og sentrale utviklingstrekk i kristendommens historie fram til reformasjonen
- samtale om sentrale trosinnhold og praksiser i Islam
- bearbeide og fordype faginnhold i tekst og bilder
- beskrive og presentere noen sentrale trekk ved kristendom og andre religions- og livssynstradisjoner, med vekt på praksiser
- utforske og sammenligne tekster og materielle uttrykk fra kristendom og andre religions- og livssynstradisjoner
- samtale om og reflektere over etiske ideer fra sentrale skikkelser i religiøse og livssynsbaserte tradisjoner
- utforske og beskrive egne og andres perspektiver i etiske dilemmaer knyttet til hverdags- og samfunnsutfordringer

Kompetansemål etter 10. klasse

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- bruke og drøfte fagbegreper om religioner og livssyn
- sammenligne og vurdere ulike kilder til kunnskap om religioner og livssyn
- delta i samtaler om kristendommens betydning i Europa i middelalder og renessanse og gjøre rede for viktige hendelser og skikkelser i kristendommens historie fra reformasjonen til i dag
- presentere hovedtrekk ved kunst og arkitektur knyttet til kristendommen
- utforske og presentere sentrale trekk ved mangfold og utbredelse av kristendommen i dag
- gjøre rede for og reflektere over samenes og andre urfolks religions- og livssynstradisjoner
- gi eksempler på karakteristiske trekk ved jødedom, islam, hinduisme og buddhisme i dag og vise kjennskap til kulturelle og sosiale impulser som er særegne for disse religionene
- undersøke og presentere sentrale ideer fra livssynshumanisme og andre ikke-religiøse livssyn
- øve faglig innenfraperspektiv i presentasjon av ulike religioner og livssyn som livstolkning
- reflektere over eksistensielle spørsmål knyttet til oppvekst og liv i et mangfoldig og globalt samfunn
- identifisere og drøfte aktuelle etiske problemstillinger knyttet til menneskerettigheter og levekår globalt sett
- utforske etiske ideer fra sentrale skikkelser i filosofihistorien og i religiøse og livssynsbaserte tradisjoner

Sentrale innhold

2. klasse

- Undereventyr
- Natursagn og -fortellinger
- Skjønnlitterære fortellinger fra ulike kulturer
- Fortellinger, dikt og sanger knyttet til årstider og høytider
- Samtale og refleksjon

3. klasse

- Legender fra kristen og annen religiøs tradisjon
- Fortellinger fra samisk tradisjon
- Skjønnlitterære fortellinger fra ulike kulturer
- Fortellinger, dikt og sanger knyttet til årstider og høytider
- Samtale og refleksjon

4. klasse

- Fortellinger fra Det Gamle Testamentet
- Legender fra jødisk og muslimsk tradisjon
- Skjønnlitterære fortellinger som tematiserer etiske spørsmål
- Fortellinger, dikt og sanger knyttet til årstider og høytider
- Filosofisk samtale og refleksjon

5. klasse

- Møtet mellom norrøn gudsdyrkelse og kristen tro og kultur
- Olav Haraldsson
- Tidlig kristendom i Norge; sentrale ritualer og etiske normer i kristendommen
- Høytider og feiringer i ulike religiøse og livssynsmessige tradisjoner
- Skjønnlitterære fortellinger som tematiserer etiske spørsmål
- Filosofisk samtale og refleksjon

6. klasse

- Den hinduistiske gudeverden
- Buddhas liv og lære
- Kulturbærende fortellinger fra hinduistisk og buddhistisk tradisjon
- Lignelser fra Det nye testamentet
- Kalenderordninger og høytider i ulike religiøse og kulturelle tradisjoner
- Filosofisk samtale, etiske ideer fra sentrale filosofer fra klassisk tradisjon

7. klasse

- Det nye testamentet: Jesu liv gjennom hendelser, lignelser og etikk i evangeliene
- De første kristne menighetene
- Kristendommens historie fram til reformasjonen
- Korstogene; møtet med Islam og arabisk kultur
- Tekster, verdier og leveregler i islam
- Tekster fra verdensreligionene

8. klasse

- Kirkehistorie; reformasjonen og kristenhumanismen
- Biografier, sentrale skikkelser i verdensreligionenes historie
- Gjenstander, klær, mat og hverdagstradisjoner knyttet til religioner
- Ulike syn på barndom, familie og samliv
- Etske begreper som frihet, mot, ansvar, tro, makt, vennskap, trofasthet og svik

- Menneskerettigheter, religionsfrihet, religiøs misjonering, livssynshumanisme

9. – 10. klasse

- Biografier
- Naturreligioner, urfolks religioner
- Jødedom: Sentrale skrifter, arkitektur og kunst, ritualer og tradisjoner
- Hinduisme: Sentrale skrifter, arkitektur og kunst, ritualer og tradisjoner
- Kristendom: Kirkehistorie fra reformasjonen til i dag. Sentrale skrifter, arkitektur og kunst, ritualer og tradisjoner
- Islam: Sentrale skrifter, arkitektur og kunst, ritualer og tradisjoner
- Buddhisme: Sentrale skrifter, arkitektur og kunst, ritualer og tradisjoner
- Sentrale ideer i livssynshumanismen; framvekst og etikk
- Mangfold innen religionene og livssynene
- Private og samfunnsbaserte ritualer og tradisjoner i et flerkulturelt og sekulært perspektiv
- Ulike livspraksiser knyttet til religion og livssyn
- Etske og filosofiske spørsmål og dilemmaer i lys av religioner og livssyn

Sentrale arbeidsmåter

2. – 4. klasse

Innholdene i faget formidles av lærer og bearbeides muntlig. Fortellinger er inngangsport til samtaler om små og store livsspørsmål. Det oppmuntres til samtale om leveregler og familieskikker i hverdag og høytid på tvers av religioner og livssyn. Hverdagsfortellinger, livsfortellinger og nyere skjønnlitterære fortellinger som tematiserer etiske og moralske spørsmål og dilemmaer brukes som utgangspunkt for refleksjon om etiske spørsmål. Dilemmaeventyr fra Afrika kan inspirere til filosofisk samtale. En videre fordypning kan være å utarbeide en selvstendig arbeidsbok, tegnerisk og skriftlig, og lese utvalgte tekster for videre bearbeidelse.

Det skapes rom for samtaler som elevene tar initiativ til og angår dem direkte, slik som hva man er redd for, hva man husker fra å være liten, hva man fikk til og ble stolt over. Å skape et rom for denne type samtale er vesentlig gjennom hele barnetrinnet.

Store kulturbærende fortellinger, især eventyr, legender og mytiske fortellinger, er del av den daglige allmenne opplæringen (se læreplanene for norsk og samfunnsfag). Religionsfaget kan tematisere og fordype enkelte fortellinger gjennom samtale og refleksjon. I 4. klasse kan sentrale fortellinger fra Det gamle testamentet knyttes både til jødedom, kristendom og islam. Enkle begreper om religionenes tekster og tradisjoner tas i bruk.

Valg av fortellinger knyttes også til årstider og høytider. For eksempel kan legender om Jesu fødsel og barndom, og tilsvarende fortellinger om hellige barn i andre religioner, åpne for undring og samtale før jul.

Underveisvurdering

Sentrale arbeidsmåter viser hvordan underveisvurderingen er en integrert del av en læringsfremmende opplæring, der elevene skal gis anledning til å vise og utvikle kompetanse på flere og varierte måter, og der læreren og elevene skal være i dialog om elevenes utvikling i faget. Underveisvurderingen skal bidra til å fremme læring og til å utvikle kompetanse i faget religion og

livssyn gjennom fortellinger, samtaler, bilder og praktisk virksomhet med rom for undring og spørsmålsstilling.

5. – 7. klasse

Tekster knyttet til religioner, formidlet av lærer eller lest av elevene, åpner for samtaler og refleksjon, og for å utvikle kunnskap om temaer og motiver i ulike religioner og livssyn.

Skjønnlitterære fortellinger kan tematisere etiske og filosofiske spørsmål og åpne for en filosofisk samtalepraksis.

Kulturhistorietemaene i 5. – 7. klasse handler om religioner og kulturuttrykk fra ulike områder og tider. Elevene blir kjent med norrøn gudelære og egyptiske og greske myter, men også sentrale kulturbærende fortellinger i de levende religionene hinduisme og buddhisme. Religionsfaget kan gå dypere inn i nettopp disse og trekke linjer til hvordan disse religionene lever i dag. Bilder, tekster for lesing og samtale og gjenstander utvider kunnskapene.

I 7. klasse er Jesu liv et tema knyttet til historiefaget. Da tas også sentrale tekster og fortellinger i Det nye testamentet fram. Elevene leser eller hører og samtaler om sentrale lignelser som åpner for etisk refleksjon.

Profeten Muhammeds liv er tema i historie. I religionsfaget følges det opp med å bli kjent med sentrale innhold i Koranen og tros- og leveregler i islam.

Elevene skaper egne tekstlige og billedlige uttrykk for innhold som bearbeides. De blir også kjent med estetiske uttrykk knyttet til buddhisme, hinduisme og islam.

Kildene for kunnskap om religionene blir drøftet. Elevene oppsøker og tar i bruk egnede fagtekster og kart, historiske og geografiske, for å orientere seg og for å utforske temaer i faget. Mattradisjoner, hverdags- og høytidstradisjoner kan undersøkes, eventuelt knyttet til faget mat og helse.

Underveisvurdering

Sentrale arbeidsmåter viser hvordan underveisvurderingen er en integrert del av en læringsfremmende opplæring, der elevene skal gis anledning til å vise og utvikle kompetanse på flere og varierte måter, og der læreren og elevene skal være i dialog om elevenes utvikling i faget. Underveisvurderingen skal bidra til å fremme læring og til å utvikle kompetanse i faget religion og livssyn gjennom fortellinger, samtaler, utforskning og praktisk virksomhet samt refleksjon og beskrivelser av egne erfaringer.

8. – 10. klasse

Arbeidsmåtene skal utfordre og styrke elevenes evne til å se og behandle sentrale livsspørsmål fra ulike religions- og livssynsmessige utgangspunkter. Elevene oppsøker, studerer og vurderer kilder. De skal dele og drøfte kunnskap om urfolks religioner og mangfoldet i de store verdensreligionene. De skal opparbeide kunnskap om livssynshumanismens grunnlag og utvikling. Å skrive for å utvikle kunnskap og vise kompetanse er en gjennomgående arbeidsmåte.

En aktuell arbeidsmåte er at elevene, individuelt eller i gruppe, utforsker en religion/et livssyn og presenterer det for medelevene. Temaer er da både sentrale innhold, ritualer og kunstneriske uttrykk, i tillegg til mangfold og utbredelse i dag. Elevene øver et faglig innenfraperspektiv.

Å invitere representanter fra ulike tros- og livssynssamfunn, eller besøke religioners hellige rom, er kilder til kunnskap. Kunstfaglige arbeidsmåter og møter med kunst og gjenstander som er knyttet til religioner, utvider erfaringsgrunnet for å forstå også det som kan synes fjernt fra eget liv.

Elevene skal drøfte etiske spørsmål og verdivalg i tilknytning til aktuelle temaer lokalt og globalt. Kunnskap om temaer som misjonering, tradisjoner og leveregler i religioner, religionsfrihet og universelle menneskerettigheter åpner for å øve konstruktiv meningsbrytning og refleksjon. Varierte samtaleformer brukes, for eksempel to og to, eller i små grupper. Å uttrykke sin egen mening om etiske spørsmål kan også gjøres skriftlig, som forberedelse til felles drøfting.

Etiske, filosofiske og livssynsrelaterte temaer som opptar elevene gis rom for utforskning og samtale.

Arbeid med den kristne kirkes historie tar i bruk tidslinjer, kart og andre kilder til kunnskap, men også skjønnlitteratur som viser kirkens betydning i samfunnet gjennom hundreårene. Både elever og lærer kan presentere biografiene til sentrale skikkelser i kristendommens historie fram til i dag.

Biografiarbeidet omfatter også sentrale skikkelser i andre religioner og livssyn.

Underveisvurdering

Sentrale arbeidsmåter viser hvordan underveisvurderingen er en integrert del av en læringsfremmende opplæring, der elevene skal gis anledning til å vise og utvikle kompetanse på flere og varierte måter, og der læreren og elevene skal være i dialog om elevenes utvikling i faget. Underveisvurderingen skal bidra til å fremme læring og til å utvikle kompetanse i faget religion og livssyn gjennom å utforske, argumentere, analysere, drøfte og reflektere over faglige relaterte emner og sammenhenger mellom dem, og med fagspråk og teorier vurdere etiske og eksistensielle problemstillinger knyttet til egne erfaringer. Med utgangspunkt i kompetansen elevene viser, skal de få mulighet til å sette ord på hva de opplever at de får til og til å reflektere over egen faglig utvikling. Læreren skal gi veiledning om videre læring og tilpasse opplæringen slik at elevene kan bruke veiledningen for å utvikle kompetansen sin i faget religion og livssyn.

Sluttvurdering

Sluttvurderingen skal uttrykke den samlede kompetansen eleven har ved avslutningen av opplæringen etter 10. klasse. Samlet kompetanse inkluderer evne til utforskning gjennom praktisk og kunstnerisk tilnærming i kombinasjon med kunnskap, forståelse, refleksjon og kritisk tenkning. Sluttvurderingen skal vise i hvilken grad eleven gjør rede for kristendommens og andre religioners betydning, inklusive urfolks religions- og livssynstradisjoner, ideer fra livssynshumanisme og andre ikke-religiøse livssyn – både i et nåtidig og et historisk perspektiv.